ОСВОБОЖДЕНИЕ

На 4 юни сутринта генерал Дьо Гол пристигнал в Англия. Още на летището му предали писмо от Чърчил: „Добре дошли на тези брегове! Намираме се в навечерието на големи военни събития. Бих се радвал, ако можете да дойдете тук за среща с мене, в моя влак, който се намира близо до главната квартира на генерал Айзенхауер."

Чърчил посрещнал Дьо Гол в салон-вагона на специалния влак, който стоял на резервен коловоз на 40 километра от Портсмут. Защо британският премиер се е озовал в този влак? Не се ли канел да прекоси Ламанш с него? На Дьо Гол това хрумване се видяло оригинално. Очевидно Чърчил, изпитващ слабост към историческите асоциации, е мислел за знаменития вагон в Компиенската гора, в който два пъти е била подписвана капитулация. Но кой трябва да капитулира сега? Може би Дьо Гол? Генералът обаче, настроен крайно решително, пристигал с намерението твърдо да отстоява своите позиции. Той токущо бил узнал с възмущение, че американците вече са напечатали специални окупационни пари за Франция, че те са подготвили в двумесечни курсове хора, които като префекти ще управляват френските градове...

Чърчил започнал с цветист, вдъхновен разказ за предстоящата гигантска операция за десант в Нормандия. Като че ли оживявала сянката на Чърчиловия прадядо, знаменития пълководец херцог Малбъро. След това той преминал към работа и предложил на Дьо Гол да подготвят споразумение за управлението на Франция през периода на окупацията ѝ и да отидат с него във Вашингтон, за да се опитат да получат одобрението на Рузвелт. „Той ще се смекчи — казал Чърчил — и в една или друга форма ще признае вашата администрация."

„Защо смятате — отговорил Дьо Гол, — че аз съм длъжен да моля Рузвелт да утвърди моята кандидатура, за да получа

власт във Франция? Френското правителство съществува. В това отношение аз няма за какво да моля нито в Съединените щати, нито в Англия. Тази работа е решена. Впрочем трябва да отбележа, че вашингтонското и лондонското правителство, както изглежда, са склонни да се справят и без споразумение с нас. Аз например току-що научих, че въпреки моите предупреждения съюзните войски и служби, подготвили се за десант, носят със себе си френски пари, отпечатани зад граница — пари, които правителството на Френската република в никакъв случай не може да признае... Аз вече очаквам, че утре генерал Айзенхауер по указание на президента на Съединените щати и в съгласие с вас ще обяви, че взема Франция под своя власт. Че как можете да искате да водим с вас преговори на такава основа?"

Чърчил слушал Дьо Гол с нарастващ гняв. Човекът, когото той бил приютил през юни 1940 г., задължен му за всичко, си позволявал да говори с него толкова високомерно, подхвърляйки, както винаги, за неспособността на Британия към самостоятелност. Не, това е прекалено!

„Вие, изглежда, искате — отговорил злобно Чърчил — ние, англичаните, да вземем позиция, различна от позицията на Съединените щати?... Скоро ще освободим Европа, но ние можем да направим това само защото редом с нас се сражават американците. Запомнете също: всеки път, когато трябва да избираме между Европа и морските простори, винаги ще изберем морските простори. Всеки път, когато ще ми се наложи да избирам между вас и Рузвелт, аз ще избера Рузвелт."

И това говорел на Дьо Гол човекът, който му протегнал ръка за помощ в нещастната 1940 г., когато Дьо Гол нямал пукната пара, когато формално бил просто дезертьор с временно звание бригаден генерал. Сега, когато толкова много постигнал, от него се отказват. А той мечтаел, че нахлуването на съюзниците на френска територия ще бъде неговият триумф! Но в политиката често няма нищо окончателно постигнато, а само безкрайно движение от един етап към друг. Значи трябва да продължи борбата. Още повече, че за разлика от юни 1940 г. зад гърба му има създадено от него правителство, малка, но своя армия, макар и ненадеждна, но с поддръжка на вътрешната съпротива. А утре най-после под краката му ще бъде френската земя...

След това Дьо Гол и Чърчил се отправили за главната квартира на генерал Айзенхауер, намираща се в съседната гора в специално изградена лека постройка. Дьо Гол видял на стената голяма карта на Франция, на която със стрелки били означени маршрутите на параходи, самолети, армии, стотици хиляди хора, събрани сега в Англия и готови при първа команда да тръгнат към френските брегове. Дьо Гол си спомнил как през пролетта на 1942 г. той разработил за съюзниците приблизително същия план. Айзенхауер подробно и ясно обяснил същността на предстоящата операция. Единственото, което оставало неопределено, било денят и часът на десанта. Сега времето не благоприятствувало за него. Морето било твърде силно развълнувано, било опасно за малките съдове. Айзенхауер попитал Дьо Гол да отложат ли началото на операцията. Дьо Гол не посъветвал да се направи това.

Беседата вече завършвала, когато Айзенхауер подал на Дьо Гол лист с текст на проекта за неговото обръщение към народите на Европа, с което той щял да се обърне по радиото в деня на десанта. Айзенхауер помолил Дьо Гол да се запознае с него и да направи бележки, каквито намери за необходими. Дьо Гол бързо прочел текста и бил поразен. Обръщението към народите на Норвегия, Белгия, Холандия и Люксембург не съдържало никакви политически моменти, тъй като всички тези народи имали законни правителства, намиращи се в Англия. Съвсем другояче звучало обръщението към френския народ. На него се предлагало да изпълни всички заповеди на съюзното командуване, явяващо се в качеството на върховна власт, докато французите сами изберат свои представители и свое правителство. За временното френско правителство начело с Дьо Гол дори не се споменавало.

Потвърждавали се най-лошите опасения на Дьо Гол. „Макар пред нас да се разкриваше светлата перспектива на битката — спомня си той, — върху нея вече лягаше черната сянка на коварството." Заявявайки на Айзенхауер, че проектът на възванието съвършено не го задоволява, Дьо Гол на другия ден, 5 юни, изпратил на главнокомандуващия поправен текст. Казали му обаче, че вече е късно, че възванието е напечатано в огромно количество екземпляри и през нощта ще бъде разпръснато от самолети над територията на Франция.

Същия ден на Дьо Гол съобщили, че на 6 юни, в деня на

съюзническия десант на континента, ще се състои специално радиопредаване, в което ще се обърнат с възвания към своите народи норвежкият крал, холандската кралица, люксембургската херцогиня и министър-председателят на Белгия. След това генерал Айзенхауер ще прочете своето обръщение. На Дьо Гол се предлагало да излезе след тях с призив към Франция. Генералът заявил, че не желае да участвува в този спектакъл. Ако той говори след главнокомандуващия, по този начин ще се създаде впечатление, че се присъединява към неговото възвание, докато той абсолютно не е съгласен с него. Дьо Гол заявил, че ако той говори по радиото, ще бъде само отделно и в друго време.

В два часа през нощта при Дьо Гол се явил неговият представител при английското правителство, старият дипломат Пиер Вено. Оказало се, че Чърчил го повикал и излял върху него целия си гняв по повод упорството и несговорчивостта на Дьо Гол. Чърчил забравил всякаква сдържаност, обхванал го бесен гняв и не искал нищо да слуша. Нещастният Вено станал случайно жертва на бясното негодувание на британския министър-председател. Дьо Гол отново пратил Вено при Чърчил за обяснение на своята позиция. До 5 часа сутринта той ходил от Чърчил при Дьо Гол и от Дьо Гол при Чърчил. Рано сутринта на 6 юни Чърчил написал на Дьо Гол писмо, в което заявил, че търпението му е изчерпано и той иска генералът да напусне Британските острови... Това писмо не стигнало до Дьо Гол, защото Идън решил да го изгори. Избухването на бясната Чърчилова ярост минало и на Дьо Гол дали възможност да говори по радиото отделно, както той искал, в 6 часа вечерта на 6 юни 1944 година. И така нито буйният темперамент на британския премиер, нито положението му на сюзерен по отношение на Дьо Гол — нищо не могло да сломи генерала. Може би един от двата сблъскали се умове и характери се е оказал по-силен? Може би просто по-далновиден. Та Дьо Гол е знаел, че за Чърчил няма друг изход. На кого друг той можел да повери запазването на реда в една толкова неспокойна страна като Франция?

Малко преди 6 часа вечерта генерал дьо Гол се появил във вестибюла на „Бич хауз“, главната сграда на Би-Би-Си Тук бил струпан много народ, дошли били дори няколко американски генерали. За скандала между Дьо Гол и Чърчил вече

знаели мнозина. Не забелязвайки никого, бледен и съсредоточен, Дьо Гол тръгнал към студиото. Изведнъж към него се обърнал Къркпатрик, един от отговорните сътрудници на Би-Би-Си, с молба да даде препис от текста, който трябва да бъде прегледан по съображения от военна и гражданска безопасност. Дьо Гол отказал да покаже преписа и заявил, че той трябва да говори незабавно, защото според получените от него сведения германците могат да прекъснат електричеството в Париж. Тогава Къркпатрик казал, че текстът е необходим, за да бъде преведен и предаден на други страни. Този аргумент убедил Дьо Гол и той извадил от джоба си преписа.

Междувременно Къркпатрик бързо прегледал текста и доложил на Идън, който се безпокоял по повод на това изказване, че всичко е в ред, с изключение на това, че Дьо Гол вместо „временното френско правителство" казва просто „френското правителство". Идън се замислил, след това се усмихнал и забелязал: „Нищо, това вече сър Уинстън трябва да преглътне."

А генерал дьо Гол произнесъл развълнувани, но твърди слова: „Започна се решителната битка!... Битката във Франция ще бъде, разбира се, битка за Франция... За синовете на Франция, където и да са и с когото и да са, прост и свещен дълг е да унищожават врага с всички средства, с каквито разполагат. Изпълнявайте точно заповедите на френското правителство и на ръководителите, които то е упълномощило да дават разпореждания. Иззад облаците, натегнали от нашата кръв и сълзи, вече прозира слънцето на нашето величие!"

Френският народ чул два противоречиви призива. Главнокомандуващият на съюзническите войски го призовавал да запази спокойствие. Ръководителят на временното правителство, напротив, искал да се унищожава врагът с всички средства. Айзенхауер призовавал да се подчиняват само на съюзното командуване, а Дьо Гол — само на френското правителство. Освен това в Лондон Дьо Гол заявявал, че парите, напечатани от съюзниците, са фалшиви и френското правителство не ги признава. Той решил, че френските офицери за свръзка няма да съпровождат щаба на съюзниците, за да съдействуват на „узурпирането".

Същевременно гигантското съсредоточаване на техника позволило на съюзниците успешно да извършат десанта в Нормандия. Те се закрепили на малък плацдарм и тук съсредо-

точили войски за продължаване на настъплението, благоприятните изгледи за което не предизвиквали съмнение. Нали основните сили на Германия безнадеждно били затънали на Източния фронт. Благодарение на победите на Съветската армия освобождението на Франция започнало успешно. Дьо Гол естествено се стремял да стъпи на първата свободна педя френска земя. Именно за това той бил отишъл в Лондон. Но ако по-рано Хитлер и Петен прегражда достъпа на Дьо Гол във Франция, сега това правел... Чърчил! Той решително възразявал срещу появата на генерала в освободеното парче от Нормандия.

Най-после, след мъчителни протакания, продължили цяла седмица, британският кабинет дава съгласието си. На борда на миноносеца „Комбатан" Дьо Гол заедно с малка свита сътрудници пресича Ламанш. На 14 юни на разсъмване „Комбатан" хвърля котва до френския бряг. Дьо Гол се качва в една амфибия[1] и слиза на разорания от танковите гъсеници пясъчен плаж на 250 метра от малкото нормандско пристанище Курсел. Командуващият съюзните сили на този плацдарм генерал Монтгомери предоставя на разположение на Дьо Гол няколко джипа. Дьо Гол веднага назначава дошлия с него Франсоа Куле за комисар на освободената територия на Нормандия, а полковник Шевиние — за началник на военния окръг. Той им заповядва незабавно да заминат за разположения наблизо градец Байо и да подготвят там установяването на новата власт и посрещането на генерала от населението. През това време прави кратка визита на генерал Монтгомери. След това се среща с първия освободен французин. Оказва се, че той е снажно и червендалесто селско кюре, което заявява, че е чуло изказването на Дьо Гол по радиото и че винаги е помагало на патриотите. Кюрето иска разрешение да стисне ръката на генерала. „Господин кюре — отговаря Дьо Гол, излизайки от джипа, — аз не само ще ви стисна ръката, но и ще ви прегърна."

След прегръдките продължили по-нататък и изведнъж забелязали двама жандарми на велосипеди, идещи насреща им. Шарл дьо Гол спрял джипа, а жандармите, забелязвайки генералските звезди, скочили от велосипедите и отдали чест.

---

[1] Амфибия — особен вид танк, който минава през водни пространства. (Б. пр.)

„Приятели — обърнал се той към тях, — аз съм генерал дьо Гол и ви моля да ми направите една услуга. Тръгнал съм за Байо. Не можете ли да направите един завой и да предупредите там за моето пристигане. Ние ще се забавим тук петнадесет минути." Жандармите бързо се качили на велосипедите и, натискайки педалите, се понесли да изпълнят поръчението. Изпращайки ги с поглед, Дьо Гол казал: „Ето че ме и признаха." В лицето на кюрето — черквата, а в лицето на жандармите — държавата, признали властта на Дьо Гол! Какво струвал срещу тях някой си Рузвелт, който упорито отказвал да признае Дьо Гол!

При влизането в града генералът среща Франсоа Куле, градския кмет, и членовете на общинския съвет. Дьо Гол излиза от колата и, заобиколен от тълпа радостни момчета, тръгва пеша към центъра на града, отговаряйки на поздравите на жителите. На площад „Шато" произнася реч пред събралата се тълпа. Местният епископ Пико (него Дьо Гол приема първи) освещава установяването на новата власт с псалма „Te Deum".

В зданието на супрефектурата става церемонията по предаването на властта. Супрефектът на Виши Роша се заменя от бързо избрания на негово място едър местен земевладелец Трибуле. Но ето беда. Новият супрефект няма параден мундир. Виждайки, че са на един ръст с Роша, Трибуле го моли да му заеме мундира си. Той с готовност се съгласява, но изведнъж се сеща и казва, че копчетата на неговия мундир са украсени с „френския" знак — символ на държавата на Виши... И така, с изключение на малките детайли — копчетата, властта коренно се променила!

Всичко, станало на 14 юни 1944 г. в малкото нормандско градче, е записано, разбира се, в твърде романтична форма в летописите на голистката история като събитие от изключителна важност. Лично Дьо Гол в своите мемоари, описвайки първата си среща с освободена Франция, отбелязва: „Получено е доказателство: в метрополията, така също и в империята, френският народ ясно показа на кого възлага задължението да го ръководи." Странно нещо: въпреки свойствената му изтънчена ирония генералът понякога изведнъж съвсем загубвал чувство за хумор и мярка...

Връщайки се на 15 юни в Лондон, Дьо Гол, доволен от срещата си с Франция, пише любезно помирително писмо на

Чърчил. Той незабавно отговаря със съответно писмо, в което го уверява в своята дружба и изразява надеждата, че между Дьо Гол и Рузвелт също ще се установят добри отношения. Идън съобщава на Дьо Гол желанието си да разработят най-после заедно с Вено споразумение по спорния въпрос за властта във Франция. На 16 юни Дьо Гол отлита в Алжир, а след десет дена отива в Италия, за да посети действуващите там френски войски. В Рим Дьо Гол бива приет от папа Пий XII. Ватиканът досега не признавал „Свободна Франция" и поддържал тесни отношения с Виши. Френската католическа църква съответно оказала безусловна поддръжка на Петен. В мемоарите си Дьо Гол с благоговеен тон на правоверен католик описва срещата си с папата. Обаче дори в това описание, предадено с незабравените уроци от колежа на йезуитите, не се скрива напълно светският смисъл на срещата с наместника на престола на Свети Петър. Дьо Гол се домогва да получи съдействието на Ватикана за привличане на френската църква на страната на неговото правителство. Това е много важно, защото консултативната асамблея в Алжир е взела решение да се дадат избирателни права на жените, а те са основната маса на вярващите.

Главната цел на отиването на Дьо Гол в Италия обаче бил проблемът за участието на Франция във войната. Той е убеден, че от това преди всичко зависи Франция да получи право на глас при решаване въпросите на следвоенния свят и да завоюва ранга на велика държава. В армията, флотата и авиацията Дьо Гол имал тогава 300 хиляди души: нищожна цифра в сравнение с многомилионната численост на армиите на великите държави. Затова той е много загрижен за ефикасното използуване на своите ограничени възможности. Що се отнася до Италия, тук работите вървели добре. Френският експедиционен корпус в състав три дивизии под командуването на генерал Жюен бил постигнал немалки успехи. Френските войски определено били изиграли едва ли не решаваща роля при превземането на Рим и в други операции. На 18 юни Дьо Гол получил телеграма от остров Елба, изпратена от генерал Делатр направо от дома на Наполеон — островът току-що бил завзет от френските войски. А от остров Елба по Рона към Париж има пряк път, славно преминат някога от императора.

Тъкмо за този знаменит маршрут ставало дума. Сред съ-

юзниците нямало съгласие за това, къде ще се насочат след освобождаването на Италия. Чърчил упорито искал настъпление през Балканите към страните от Източна Европа. Дьо Гол възразявал срещу тези планове, изтъквайки сложността при преодоляване на планинските масиви и неприспособеността на американските механизирани армии за движение в планинска местност. Той поддържал американския план „Енвил", който предвиждал десант по южното крайбрежие на Франция, завземане на Марсилия и Тулон и напредване към Париж. В резултат френските войски биха могли да вземат активно и широко участие в освобождаването на Франция. Дьо Гол се срещнал в Италия с представителите на висшето командуване на САЩ и Англия, изяснил им намеренията си, убедил ги в целесъобразността на приемането на американския план „Енвил".

Веднага след завръщането си от Италия Дьо Гол се отправил за Америка. Въпросът за неговото отиване в САЩ е възниквал вече неведнъж. Американците не възразявали срещу посещението на генерала. Но поканите всеки път се съпровождали от разни уговорки — предполагало се, че Дьо Гол ще се окаже в ролята на просител. Но той смятал, че позициите му са твърде слаби, за да си позволи такъв разкош. Няколко пъти пътуванията се отлагали. Още през декември 1942 г. Дьо Гол бил върнат от пътя за летището — съобщили му, че пътуването е отменено. Обаче в последно време тонът на американците явно се бил променил и поканата била получила най-сериозен характер. Президентът Рузвелт бил пратил личния си самолет на Дьо Гол в Алжир. Във „Военни мемоари" Дьо Гол многократно подчертава колко много желаели американците неговото посещение, че „буквално го разпитвали" „с подчертана настойчивост" и т. н. Очевидно много му се искало да се срещне с Рузвелт, макар че предишната среща в Казабланка през януари 1943 година не оставила у него особено приятни впечатления. В навечерието на пътуването той не скривал задоволството си. Един от неговите най-близки и постоянни сътрудници уверявал, че никога не е видял генерала в такова крайно необикновено за него весело настроение, както по време на посещението. Дьо Гол бързал с това пътуване, защото му станало известно, че през август на френска територия съюзниците ще започнат голямо настъпление и ще се открие пътят към Париж.

На 6 юли 1944 г. усмихващият се Рузвелт посрещнал Дьо Гол в Белия дом. След чая президентът дълго беседвал с генерала. През следващите два дена разговорите продължили. Спомняйки си тези разговори, Дьо Гол пише, че „оптимизмът е хубаво средство да се завоюват сърцата, трябва само да го имаш", и подчертава, че Рузвалт несъмнено го има. Но много съмнително е дали той е завоювал сърцето на Дьо Гол. Рузвелт, беседвайки с френския си гост, се стараел да не засяга парливите въпроси на техните отношения. Той предпочитал да развива грандиозните си планове за създаване на световен ред начело с четиричленна директория — САЩ, СССР, Англия и Китай, която да избави света от тревоги, да въвлече Русия в съдружия със западните нации, да осигури мира и тържеството на демокрацията. В Азия и Африка ще възникнат независими държави. Америка ще оказва на нуждаещите се материална помощ. А за защита на мира навсякъде, например във френските колонии (бившите колонии!), ще се създадат американски военни бази. Тези мечти се раждали на почвата на невиждания ръст на американското могъщество.

Слушайки вдъхновения разказ за прекрасното бъдеще на човечеството, както си го представял Рузвелт, Дьо Гол отдавал дължимото на този талантлив човек. „Той рисува с леки, тънки щрихи, рисува така хубаво, че е решително трудно да възразиш на този художник, на този съблазнител" — пише Дьо Гол. Но, слушайки разказа на президента, все пак си мислел: „Колко е характерно това за хората: идеализмът прикрива стремежа към могъщество."

Дьо Гол решително възразил на Рузвелт, заявявайки, че този план крие големи опасности за Запада. Преди всичко не можел да се съгласи с идеята да се даде независимост на народите от колониите, защото смятал, че трябва да останат в положението на „асоциация" с метрополиите. Ако пък освободителното движение се насочело към колониалните държави, по мнението на Дьо Гол то щяло да предизвика в неорганизираните маси ненавист към чужденците и анархия, опасна за целия свят.

Дьо Гол се изказал особено решително против изключването на Франция от числото на великите държави. Той изразил признателността си за намерението на САЩ да окажат материална помощ. „Но на нея ѝ трябва също — казва Дьо Гол

— да възстанови силата си в областта на политиката, да ѝ се върне вярата в себе си, а следователно и нейната роля. Но нима това е възможно, ако я държат далеч от големите, световните решения, ако тя загуби своите африкански и азиатски владения, ако войната бъде завършена по такъв начин, че да ѝ се внуши психиката на победените?"

Рузвелт проявявал разбиране по отношение на това, което казвал Дьо Гол, той сияел от сърдечност и доброжелателство, изразявал съчувствие към Франция по повод на нейните нещастия, но все със същата обаятелна усмивка изказвал съображения, някак случайно напомнящи например неговите предишни мисли за „месианския комплекс" на Дьо Гол: „Но кой пък по-добре от самия френски народ може да служи на Франция? В това вече никой не е в състояние да го замени."

Когато станало дума за политическото бъдеще на Франция и за съдбата на нейните политически дейци, Рузвелт мимоходом забелязал: „Ето сега вие сте ни на гости и виждате как приветливо ви посреща моята страна. Но ще се задържите ли на мястото си, когато трагедията се свърши?"

Дьо Гол почувствувал зад любезността и приветливостта на президента, особено зад неговите розови проекти за благоустрояване на вселената под егидата на САЩ, твърдия и суров политически курс, определян изключително от американските интереси. И си направил забележителния извод, който потвърждавал неговата постоянна и твърда увереност в предимството на националния фактор пред всякакви идеи, теории, лозунги и принципи. „Слушайки американския президент — писал Дьо Гол, — аз окончателно се убедих, че в деловите отношения между две държави логиката и чувството значат много малко в сравнение с реалната сила, че днес се цени този, който може да пипне нещо и да задържи завладяното, и ако Франция иска да заеме предишното си място, тя трябва да разчита само на себе си."

След известно време Рузвелт в частно писмо така оценява срещата си с Дьо Гол и самия Дьо Гол: „Аз и Дьо Гол само в общи линии разгледахме съвременните теми. Но по-подробно засегнахме бъдещето на Франция, нейните колонии, осигуряването на мира и т.н. Когато става дума за проблемите на бъдещето, той изглежда твърде „сговорчив", стига с Франция да се отнасят като със световна величина. Той е много чув-

ствителен към всичко, което се отнася до престижа на Франция, но аз мисля, че е просто егоист..."

Оценката на Рузвелт за Дьо Гол не се отличава с оригиналност, защото много често обвинявали генерала в егоизъм. Очевидно за опровержение на такива обвинения Дьо Гол пише по повод забележките на американския президент: „Не можах да разбера смята ли Франклин Рузвелт, че в работите, отнасящи се до Франция, Шарл дьо Гол е бил егоист заради интересите на Франция или за собствените си интереси."

Дьо Гол не опровергава по такъв начин обвинението в егоизъм, желаейки да внуши, че е проявявал егоизъм в интерес на Франция. Но такова явление изобщо не може да се определи като егоизъм, защото да действуваш в полза на някого или на нещо е дейност, противоположна на егоизма. А, виж, „собствените интереси" и егоизмът са тъждествени понятия. Прибягвайки към най-чист софизъм и смесване на понятията, Дьо Гол никак не опровергава забележките на Рузвелт. Друг е въпросът, че собствените интереси на Дьо Гол могат да съвпадат или да не съвпадат с интересите на Франция. И в първия случай неговият егоизъм би служил обективно на интересите на Франция, а във втория би им противоречил. В цялата дейност на Дьо Гол може да се наблюдава и едното, и другото в зависимост от обстоятелствата.

По време на посещението си в Америка Дьо Гол бил в Ню Йорк, ходил в Канада, където посетил Монреал и Отава, срещнал се с много хора, присъствувал на много церемонии, банкети, приеми, митинги. Произнесъл немалко речи. Навсякъде се оказвал обект на симпатии към Франция, макар съвсем нетипичната френска външност на генерала и маниерите му да учудвали мнозина. Във всеки случай навсякъде предизвиквал любопитство и интерес и се чувствувал в центъра на вниманието на тълпата, което винаги предизвиквало у него въодушевление и задоволство.

На 13 юли той се върнал в Алжир и тук получил онова, което било главната цел на пътуването му. В навечерието правителството на САЩ публикувало декларация: „Съединените щати признават, че Френският комитет на националното освобождение има право да урежда административното управление на Франция." Макар това да не било официално признаване на временното правителство, отстранявала се една от най-се-

риозните пречки за установяване на неговата власт във Франция. Предмет на грижи оставала сега самата Франция...

Под ударите на съюзническите войски от фронта и нападенията на безчислените отряди на съпротивата в тила германската армия, отбранявайки се яростно, напускала територията на страната. На 18 август съюзниците пробили германския фронт в Нормандия и стремително навлезли дълбоко във френска територия. Стоварените на 15 август на южното крайбрежие на Франция американски и френски войски също успешно напредвали. Настъпил моментът, когато във Франция трябвало да се утвърди новата власт, защото режимът във Виши се рушал заедно с вражеската окупация. Съюзниците вече били признали правото на Дьо Гол да управлява, макар и временно, Франция. Ще приеме ли тя неговата власт? Ето в какво се заключавал сега смисълът на събитията. Изпратените по-рано във Франция от Дьо Гол областни комисари, префекти, именно в тези дни трябвало да пристъпят към изпълнение на своите задачи. Но Дьо Гол най-вече се безпокоял за Париж, защото тук трябвало да се реши въпросът кой ще управлява страната. Той видял, че никой във Франция няма шанс успешно да му съперничи. Най-после съюзниците го признали, още по-рано го била признала съпротивата. И все пак виждал нови опасности, които пречели за осъществяване на плановете му.

Първата от тях била свързана с опитите да се създаде някакъв държавен строй чрез комбинация между режима във Виши и остатъците от държавните институти на Третата република. Идеята за създаване на този нелеп хибрид предприел в последния си отчаян опит да спаси своето политическо съществуване шефът на правителството във Виши Пиер Лавал. Неговия почин поощрявали едновременно, колкото и да е странно на пръв поглед, и германците, и американците. Обаче участниците в тази сделка не могли да се споразумеят. При това било вече късно, защото към Париж приближавали американските войски, а вътре в столицата започвало всенародно въстание против окупаторите. Във всеки случай Дьо Гол сериозно се опасявал от маневрите на Лавал. „Ако неговият опит беше успял — писал той, — щеше да ми се наложи да се подчиня."

Другата опасност, която Дьо Гол смятал за още по-сериозна, се състояла в това, че комунистите, ръководещи ма-

совите организации на съпротивата, като че имали намерение да вземат властта в Париж и да създадат там, както той писал, „своеобразна комуна", „така наричаната диктатура на пролетариата", „властта на III Интернационал". Опасенията на Дьо Гол били резултат от сложното съчетание на неговите чувства, възгледи и намерения, основани отчасти на неразбиране политиката на компартията, отчасти на нейното съзнателно или несъзнателно изопачаване. В действителност компартията нямала никакви авантюристични планове за установяване в момента на освобождаването на Париж „диктатура на пролетариата". Комунистите разбирали, че започването на остър вътрешен конфликт на този завършващ етап на борбата против фашистката окупация не би помогнало за унищожаването на фашизма, а те смятали това за първостепенна задача. Непосредствените, практическите намерения на комунистите не отивали по-далеч от изпълнението на програмата на националната съпротива от 15 март 1944 година. Те съвпадали със стремежите на социалистите, левите радикали и католиците, на цялата демократична маса бойци от съпротивата. В края на краищата ставало дума за всенароден стремеж да се създаде нова, демократична и народна Франция, в която да бъдат проведени прогресивни социални реформи, да бъде ограничена властта на онези сили, които бяха довели страната до бедствията на войната и окупацията. С оглед на намерението си да противодействува на комунистите Дьо Гол се изказвал за неизбежни реформи и изменения, които не биха засегнали социалната същност на буржоазната система и не биха му попречили да установи личната си власт, без която той смятал за невъзможно да се възстанови величието на Франция. Ето смисъла на дейността на Дьо Гол, към която той решително пристъпил, след като пристигнал на 20 август от Алжир в Мопертюи, откъдето незабавно се отправил в щаба на съюзния главнокомандуващ генерал Айзенхауер. Генерал Кьониг, който посрещнал Дьо Гол, по пътя му разказал за положението в Париж, откъдето получавал донесения от упълномощените от Дьо Гол Пароди и Шабан Делмас. Стихийността там водела към въстание. Компартията още на 18 август предложила на Националния съвет на съпротивата да излезе с призив — на оръжие! Но председателят на НСС Жорж Бидо и Пароди смятали въстанието за преждевременно и опасно. Те се ръководили от указанието на

Дьо Гол, че то трябва да започне в момента на влизането в Париж на френската танкова дивизия на генерал Льоклерк, специално предназначена за осигуряване на „реда“ в Париж. С една дума, Дьо Гол разбрал, че положението в столицата е много сложно и налага най-бързо да се появят в града сигурни войски.

Генерал дьо Гол пристигнал в главната квартира на Айзенхауер в тревожно настроение, което съвсем не подхождало на оптимистичната атмосфера, която цареше около главнокомандуващия. Айзенхауер му съобщил за успешното придвижване на американските и английските колони. Но нито една от тях не отивала към Париж, което силно обезпокоило Дьо Гол. Той заявил на Айзенхауер, че неговото правителство преди всичко е заинтересувано от съдбата на Париж и затова моли да се насочат натам войски, и на първо място дивизията на Льоклерк. Айзенхауер отговорил, че е още рано да тръгват към Париж, че сражението в столицата ще предизвика сериозни разрушения и големи жертви. Тогава Дьо Гол открито изказал тревогата си от възможността в Париж да избухнат „вълнения от всякакъв род“. Айзенхауер обещал скоро да даде заповед за настъпление към Париж. Не много доволен от това мъгляво обещание, Дьо Гол казал, че ако Айзенхауер се забави, той сам ще насочи дивизията на Льоклерк към Париж.

Настойчивостта на Дьо Гол явно била свързана с това, че неговите представители в Париж Пароди и Шабан Делмас не успели да предотвратят началото на масовата въоръжена демонстрация срещу окупаторите, избухнала на 18 август. Вече денонощие бойците от съпротивата контролирали три четвърти от столицата. Пароди предприел неочаквана маневра. С посредничеството на шведския консул Нордлинг сключил примирие с германския командуващ в Париж генерал фон Холтиц. Оказало се, че германското командуване също се тревожи за запазването на „реда“ във френската столица. Солидарност, която напомняла сътрудничеството на Тиер и Бисмарк по време на Комуната. Сутринта на 19 август се появила заповед, с която от името на временното правителство на Франция се нареждало „да се прекрати огънят срещу окупаторите“. Заповедта била възприета от въстаналите патриоти като някакво странно недоразумение и фактически не се изпълнявала. При

все това примирието внесло объркване и с два дена забавило победоносното завършване на въстанието.

А Дьо Гол, не забравящ нито за минута опасността от „анархия" в Париж, отново настойчиво искал да се пратят войски към града. Този път американският командуващ дал заповед френската танкова дивизия на Льоклерк да тръгне към столицата. На 23 август Дьо Гол пристигнал в Рамбуйе, селище на 30 километра от Версай, където се срещнал с Льоклерк. Той утвърдил плана за настъпване на дивизията в града и дал нареждане на Льоклерк да установи командния си пункт на Монпарнаската гара и там да очаква неговото пристигане. Този ден Дьо Гол внимателно прочел донесените му от Париж вестници на съпротивата: „Юманите", „Комба", „Либерасион", „Франтирьор", „Фроннасионал". Всички били пронизани от буен ентусиазъм, от надежди, от вяра в обновлението на Франция. За тяхното съдържание говорел например девизът на вестник „Комба": „От съпротива към революция", или на „Юманите": „Пролетарии от всички страни, съединявайте се!" Стремежът на Дьо Гол да не допусне съпротивата до властта и веднага да сложи край на революционните мечти се засилва. В замъка Рамбуйе той разработил план за своето появяване в столицата, което трябвало да се последва от въдворяването на здрав държавен ред.

На 26 август, в деня на влизането на дивизията на Льоклерк в Париж, вече освободен от народа, Дьо Гол, разхождайки се по терасата на замъка „Рамбуйе", нетърпеливо очаква всекичасните донесения на Льоклерк. Получавайки най-после съобщение, че френските войски контролират града и че фон Холтиц е готов да капитулира, Дьо Гол се качва в колата си и тръгва към столицата. Той внимателно е премислил линията на поведението си в освободения Париж „Моята задача ще бъде... да покажа незабавно на всички лика на държавата." В 4 часа пристига на Монпарнаската гара, където цари неописуемо безредие. Войниците са се смесили с бойци от вътрешните сили, облечени в живописни дрипи, обгорели в боя. У мнозина в цевите на пушките са втъкнати цветя. Тук има и немалко радостни жени, някои с оръжие, но в лекомислени според Дьо Гол дрехи. Какъв маскарад! Той предпочита отмерения войнишки строй на редовните войски.

В една от чакалните до огромното табло указател за за-

минаване на влаковете Дьо Гол е посрещнат от генерал Льоклерк, който също има не много параден вид. Дьо Гол поздравява най-напред него с победата, макар че тази чест може би повече заслужава застаналият до него полковник Рол Танги, командуващ отрядите на съпротивата, които самостоятелно бяха освободили града, откривайки път на дивизията на Льоклерк. Той подава на Дьо Гол акта за капитулацията на фон Холтиц. Но чий е този подпис? На Рол Танги? Излиза, че германците са се предали на комунист! Дьо Гол веднага чете нотация на Льоклерк. „Пърьо, това не е точно. Второ, в тази операция вие сте били офицер, старши по чин и следователно само вие отговаряте за нея. И главното: нуждата, която ви е заставила да се съгласите с тази редакция на текста, е подсказана от неприемлива тенденция." Дьо Гол показва на Льоклерк прокламацията, разпръсната сутринта от Националния съвет на съпротивата, в която се говори за „френска нация", но нито дума не се споменава за генерал дьо Гол...

На генерала съобщават, че в кметството го очакват членовете на Националния съвет на съпротивата и Парижкият комитет на освобождението. В кметството? Там, където е бил щабът на няколко революции, където е заседавала Комуната? Не, Дьо Гол и лицата, които го съпровождат с три коли, охранявани от бронирал автомобил, отиват на ул. „Сен Доминик", във военното министерство. В 5 часа те пристигат там, където като заместник-министър в правителството на Рейно е служил Дьо Гол, откъдето на 10 юни 1940 г. заедно с шефа си е заминал набързо. Тук нищо не се е изменило и събитията, които разтърсиха света, съвсем не са се докоснали до голямото здание. В двора взвод републиканска гвардия салютира както обикновено. Както и тогава, пред вратите стоят часовои. Вестибюлът, стълбата, картините, декоративните доспехи стоят на старите си места. Нито един стол, нито един килим, нито една завеса не са побутнати. Дьо Гол забелязва, че телефонът стои на масата на същото място, а редом с копчетата на звънците са предишните имена. „Всичко е на мястото си — мисли Дьо Гол, — няма я само Държавата. И аз трябва да я възстановя сега. Нали затова съм тук." Дьо Гол приема префекта на полицията Люизе и своя граждански представител Пароди. Той им разяснява стоящия пред тях главен проблем: възстановяването на обществения ред и снабдяването. И иска незабавно да се разчистят всички барикади.

Пароди напомня на генерала, че го чакат в кметството. Но Дьо Гол най-напред иска да направи преглед на парижката полиция и тръгва за префектурата. Наистина полицаите в последните дни се били присъединили към въстанието. И все пак трудно е те да бъдат причислени към героите от съпротивата. Генералът със съчувствие гледа „фликовете", които били „принудени да служат при окупаторите". Полицаите с дружно „ура" отговарят на речта му. И едва сега най-после генерал дьо Гол се отправя към кметството.

Посрещат го представителите на онези, които бяха освободили Париж, другарите на десетки хиляди герои, загинали от куршумите и от изтезанията на фашистите. Докато „фликовете", които Дьо Гол току-що беше приветствувал, раболепно бяха козирували на есесовските офицери, тези хора бяха стреляли в тях. Дьо Гол поздравява председателя на Парижкия комитет на освобождението, комуниста Жорж Маран. Дьо Гол си спомня: „Аз не видях нито един жест, не чух нито една дума, които биха излезли извън рамките на достойнството. Каква забележителна излезе тази среща, за която ние така дълго мечтаехме и за която заплатихме с толкова усилия, страдания и смърт!"

Къде е и „анархията", която се мержелеела на генерала? Тук цари ред, но ред демократичен, тук витае благородният дух на всенародната съпротива. На Дьо Гол предлагат да излезе на балкона и пред насъбралата се на Гревския площад огромна тълпа да провъзгласи Републиката, както някога направили това Ламартин, Гамбета. През 1871 г. така била провъзгласена Комуната! Но този традиционен акт на много революции съвсем не импонира на Дьо Гол. Изобщо думата „революция" изчезва от неговия речник, макар че не много отдавна в Лондон и в Алжир той я произнасял. Сега в отговор на предложението да провъзгласи Републиката заявява: „Републиката никога не е преставала да съществува. Нейно олицетворение бяха „Свободна Франция", „Сражаваща се Франция" и Френският комитет за национално освобождение. Режимът във Виши винаги беше и остава нула и фикция. Самият аз съм председател на кабинета на министрите на Републиката. Защо трябва да я провъзгласявам?"

По този начин Дьо Гол твърдо дава да се разбере, че в лицето на неговото правителство законността вече съществува

и не може вече и дума да става за създаването на нещо друго. Той само приближава до прозореца и с жест приветствува тълпата. След това се връща във военното министерство на ул. „Сен Доминик". Трябва да се подготви за утрешния ден. А утре ще се изпълни това, за което си е струвало да се живее! Според грижливо разработения план утре Дьо Гол тържествено ще премине, заобиколен от своите съратници, от Триумфалната арка на площад Л'Етоал (сега площад „Шарл дьо Гол") до катедралата „Нотр Дам дьо Пари", и той, освободителят и спасителят на родината, ще бъде приветствуван от народа на Париж! Наистина мнозина изказват съмнение в целесъобразността на тази помпозна церемония — нали германците са на 80 километра от Париж, те подготвят ожесточена бомбардировка, възможно е да употребят и ракетата „Фау". Но Дьо Гол е убеден, че трябва да рискува, защото му е необходимо „да приеме ентусиазма на освободения Париж" и да получи висшата според него санкция на властта — „гласа на тълпата".

Манифестацията действително обещавала да бъде грандиозна, защото истинската радост на парижани по случай освобождението не се нуждаела от особено поощрение. Макар метрото да не работело, както и останалият транспорт, от сутринта към „Шан-з-Елизе" се проточили тълпи пешеходци. В 3 часа следобед, в събота, 26 август 1944 г., генерал дьо Гол пристигнал при Триумфалната арка, където го очаквали членовете на правителството, Националният съвет на съпротивата, генерали, префекти, командири от съпротивата. Дьо Гол запалва огъня на гроба на Незнайния воин. Необикновено широкият проспект, ограден от двете страни с булеварди, е изпълнен с десетки хиляди хора. По балконите, по прозорците, по покривите, по фенерите, по дърветата — навсякъде хора. Шумът от приветствените викове, пеенето на „Марсилезата", гърмът на музиките създават звуковия фон. Дьо Гол пеша, заобиколен от най-близките си съратници, идва към „Плас дьо ла Конкорд", а оттам към катедралата „Нотр Дам дьо Пари". Обстановката е необикновено вълнуваща и носи някакъв предразполагащ отпечатък на човечност, въпреки че тук все пак има малко официална парадност, обичайното вцепенение, струпване на полиция. Дьо Гол, изпъквайки с високия си ръст, цари над обкръжението си. Той е спокоен и сдържан, но, размахвайки ръце, крачи с широка крачка така, че късоногите му спътници

почти тичат. От време на време приветствува тълпата с вдигане на ръце. Ненапразно някога в книгата си „Върху острието на шпагата" е отделил толкова много място за значението на контактите на вожда с масите, например на Хамилкар, Цезар, Наполеон. Може би тази церемония, където стихийността и естествеността на чувствата на тълпата хармонично се съчетават с пресметнатите действия на Дьо Гол, представлява нещо рядко дори в историята на Франция — толкова богата с живописни и величествени сцени.

Но особено интересни са преживяванията на самия Дьо Гол. Та тази манифестация едва ли не е най-радостният, най-тържественият момент от неговия живот, триумфът, за който мечтаел, който подготвял и който постигнал. Интересно е също крайно своеобразното му съзнание за ролята му, за отношението му към нацията, родината, Франция. Шарл дьо Гол пише във „Военни мемоари":

„Тъй като всички, които се намираха тук, в сърцето си пазеха Шарл дьо Гол като убежище от беди и символ на надежда, трябваше да го видят — толкова познат, близък човек, за да засияе националното единство с още по-ярка светлина.

И ето аз вървя, развълнуван и в същото време спокоен, сред тълпата, чието ликуване е невъзможно да се опише, вървя, съпровождан от гърма на гласове, които викат името ми, стараейки се да обхвана с поглед всяка вълна на този човешки прилив, за да запомня всички тези лица, и постоянно вдигам и спускам ръце, отговаряйки на приветствията. Това е минутата, когато става чудото, когато се пробужда националното съзнание, когато Франция прави един от жестовете, които озаряват със светлината си нашата многовековна история...

А аз съм сред тази буря — чувствувам, че ми е възложена мисия, която много превишава това, което съм заслужил — мисия да бъда оръдие на съдбата...

С всяка крачка, която правя, стъпвайки по най-прославените места в света, ми се струва, че славата на миналото сякаш се присъединява към славата на днешния ден. Под Триумфалната арка в наша чест весело пламти огънят. Пред него се открива сияещият проспект, по който преди двадесет и пет години минаваше победоносната армия. Клемансо, комуто аз отдавам чест, минавайки покрай паметника му, ми се струва, че е готов да слезе от своя пиедестал и да се присъедини към нас. Кес-

тените на „Шан-з-Елизе“, за които мечтаело плененото Орле и които в продължение на толкова десетилетия бяха свидетели на успехите и на нарастването на престижа на французите, сега застават в радостни редици пред погледите на хиляди зрители. Тюйлери, свидетел на величието на страната при двама императори и двама крале, „Плас дьо ла Конкорд“ и площад „Карусел“, където се е разливал в цялата си широта революционният ентусиазъм и са ставали прегледите на победоносните полкове, улици и мостове, на които спечелени битки са дали имената, на другия бряг на Сена — Дворецът на инвалидите, святкащият купол на който напомня за великолепието на краля-слънце, гробниците на Тюрен, Наполеон и Фош, Френският институт, през който са минали толкова блестящи умове — всички те благосклонно се взират в стичащия се по тях човешки поток. След това към празника се приобщава Лувър, през който е преминала дълга върволица крале, създали Франция. Ето на своите постаменти стоят статуите на Жан д'Арк и Анри IV; ето двореца на Свети Луи (тъкмо вчера му беше празникът) и най-после катедралата „Нотр Дам дьо Пари“, където се моли Париж, и Сите — неговата люлка. Историята, която дишат тези камъни и тези площади, сякаш ни се усмихва.“

Приведеният откъс е много интересен, защото в него ярко са се отразили умът, характерът, психологията, с една дума, личността на Дьо Гол. Този, който каже, че тук има много честолюбие и егоизъм, ще бъде прав. Но не ще сгреши и онзи, който види тук съзнание за висока отговорност, радост да служиш на своя идеал, на онази мистична представа за Франция, която той някога възприемал като приказна принцеса и като Мадоната от старинните фрески. Той се вижда в центъра на висотата на историческото действие, но се чувствува не като демиург, господар, а като оръдие на съдбата и носител на особена мисия. Тук като гръмко ехо отекват звуци, чути от него още в детските години. Да си представим отново десетгодишното момче, потресено от „Орлето“ на Едмон Ростан. Той си спомня за него сега! Не бива да се забравя и юношата, оказал се във властта на поетичното обаяние на Шарл Пеги и Морис Барес. Тяхната поезия звучи в душата му на 26 август 1944 г. — почти половин век по-късно. Но всичко, което става, е само финал, тържествен заключителен акорд на реално историческо действие, в което нашият герой без всякакви ро-

мантични илюзии е прибягвал със сметка, хитрост, коварство, твърдост и главно със своята далновидност е градил дело, чийто успех той празнува с ликуваща душа! Историята на Франция с нейните блестящи възходи и трагични падения, от млади години вдъхновяваща Шарл Дьо Гол, днес се среща с него лице с лице...

Политикът на поразителния реализъм разкрива втората, романтичната страна на душата си, която крие тайната на неговото обаяние. Той като талантлив артист не просто успешно играе ролята, с която се е нагърбил, но и решава едновременно, да се изразим с термина на Станиславски, своята „свръхзадача". Продължавайки сравнението из същата област, трябва да подчертаем също, че той играе не спектакъл, създаден от въображението на драматург, а драма на реално човешко съществуване, и не на театралните подиуми, а на великата и грешна земя на Франция, измъчена от врага и обагрена с кръв и озарена изведнъж от светлата радост на освобождението. Като се използува подхвърленото веднъж от самия Дьо Гол сравнение, може да се каже, че тук, както в музиката на Шопен, страданието поражда мечтата!

Облечените във великолепна историческа символика мечти на Дьо Гол обаче не са толкова могъщи, за да го откъснат от земята. Той съвсем не витае в облаците и не изпада в екстаз. От най-историческите му реминисценции наднича същността на реставрацията. Пред неговия духовен поглед се изправят образите на крале, „създали Франция". Минавайки по „Плас дьо ла Конкорд", той си спомня не сцени от революционната история на Париж, а нещастните „крал и кралица", сложили тук главите си на гилотината. В церемонията на 26 август съчетанието на характерните подробности на методично осъществявания от него политически план съвсем не прилича на случайност. От лявата страна на Дьо Гол през време на шествието по „Шан-з-Елизе" крачи Жозеф Ланиел, нормандски фабрикант, гласувал за предаване властта на Петен, а след това „присламчил се" към съпротивата. Той е класически тип на консервативен, ограничен буржоа. Вляво от него е Жорж Бидо, деец на католическата партия, оказал се след гибелта на Жан Мулен на поста председател на НСС, а после, движейки се само надясно, достигнал след много години до отвратителния фашизъм. Зад гърба на Дьо Гол крачат генералите Жюен и

Кьониг, типични представители на старата милитаристична класа. А къде са героите на съпротивата, нейните мъжествени и безстрашни ръководители, къде са водачите на славното Парижко въстание, направило възможна днешната великолепна церемония? Те нещо не се виждат, защото на преден план на историческата драма, поставена от генерал дьо Гол, не подобава да се намират комунисти, макар че именно те са водели след себе си най-боевите и многочислени сили на съпротивата.

Към четири и половина часа Дьо Гол влиза под сводовете на катедралата „Нотр Дам дьо Пари". За съжаление монсеньор Сюар, кардинал-архиепископът, не го посреща. Работата се състои в това, че преди четири месеца той тържествено е посрещал тук маршал Петен. Ето защо неговото появяване би възмутило бойците от съпротивата, макар че, както пише Дьо Гол, той „лично би пренебрегнал това". След малко зазвучава тържествена благодарствена молитва...

Дьо Гол, според думите му, бил дълбоко удовлетворен, защото е получил „гласа на народа", и неговата популярност, създадена от лондонските радиопредавания и засилена от неговата безкомпромисна борба срещу съюзниците за националните интереси, отсега нататък е осветена „от гласа на тълпата". Цялото описание на събитията на 26 август много прилича на старинните хроники повествования за коронациите на френските крале. Той особено подчертава, че всичко е станало без участието на чужденци и дори въпреки тях, тъй като американското командуване смятало церемонията неуместна в близкия до фронта град и забранило на дивизията на Льоклерк да губи време за това хрумване. Дьо Гол пише, че „само французойки и французи" участвували в този чисто национален изблик, символ на който бил той самият.

Наистина една досадна подробност нарушава тази идилична картина. За нея Дьо Гол не пише в своите спомени, но този пропуск допълва генерал Айзенхауер в книгата си „Кръстоносният поход в Европа". На 27 август, т. е. на другия ден след манифестацията, когато нацията изразила „безграничното" си доверие към Дьо Гол, той, кой знае защо, сметнал за необходимо да се обърне към Айзенхауер с настоятелна молба: „Той ме молеше „да му дам назаем" две американски дивизии — пише американският генерал, — които, според неговите думи, иска да използува за демонстрация на сила и за укрепване

на своето положение... Картината на това как този човек, който беше символ на борбата за освобождението на Франция, моли съюзни войски да задържат и подкрепят неговите позиции в сърцето на освободената столица, изглеждаше като зла подигравка..."

Във всеки случай столицата на Франция е освободена. За разлика от много европейски градове тя почти не е разрушена. Оцелели са всички толкова скъпи на сърцето на Дьо Гол паметници на величието на Франция. Освен това германците, които по едно време се опитали да спечелят симпатиите на французите, били позлатили статуята на Жан д'Арк и дори пренесли от Австрия и тържествено погребали в Двореца на инвалидите праха на сина на Наполеон херцог Райхщатски, на легендарното Орле. Из гладния Париж тогава се носел вицът: „Ние искахме месо, а те ни докараха кости..."

Действително още ненапълно освободената Франция била ограбена от врага. Железниците не работели, германците били измъкнали повече от половината вагони и локомотиви, били вдигнали във въздуха хиляди мостове. Промишлеността работела едва с една трета от предвоенните си мощности. Около два милиона млади французи били в плен или били откарани на работа в Германия. Общият хаос и транспортните затруднения предизвикали глад. Наистина на черна борса и в луксозните ресторанти имало всичко, но на фантастични цени, достъпни само за тези, които са се напечелили през време на войната. Навсякъде царели спекула и саботаж от страна на вишистите. Буржоазията се отказала от делова активност. Тя била наплашена от съпротивата, дълбокият демократичен и социален характер на която ѝ внушавал страх. Властта на господствуващата класа, опозорена от сътрудничеството с врага, била подкопана. Цялата стара социална структура била разклатена, готова да рухне. Кой можел да я спаси?

С тази мисия се нагърбва Дьо Гол, защото, стремейки се искрено към възстановяване величието на Франция, той няма намерение да създава каквато и да е нова социална база на това величие. Неговата стара традиционна опора — буржоазният строй — му изглеждала единствено пригодна за Франция, макар че повечето французи в момента на освобождението били на друго мнение. И ето той започва да управлява освободена Франция, защото според неговите думи „изключено е

съществуването на каквато и да е власт успоредно с моята". Централната задача, за чието решаване енергично се залавя, е ликвидирането на всякакви тенденции за участие в управлението от страна... на съпротивата. На онази съпротива, която по-рано е била неговата надежда, без която той не би успял да се отърве от Жиро, нито да бъде признат от съюзниците, нито да влезе в Париж като освободител на страната.

Следвоенната история на Франция започва от тягостното зашеметяващо оскърбление, нанесено на съпротивата. Човекът, провъзгласил на 18 юни 1940 г.: „Пламъкът на френската съпротива не е загаснал и няма да загасне", и благодарение на това влязъл в историята, започва бързо да гаси свещения огън. Участниците в съпротивата получават оскърбителна плесница от този, който се смятал за вожд на съпротивата.

На 28 август 1944 г. той извиква при себе си 20 главни ръководители на парижките партизани и им съобщава, че силите на ФФИ се ликвидират, че те трябва да предадат оръжието си, че бойците от съпротивата ще бъдат включени в редовната армия. На представителите на НСС Дьо Гол съобщава, че „от тази минута, откак Париж е изтръгнат из ръцете на противника, Националният съвет на съпротивата влиза в славния летопис на историята на освобождението, но няма повече никакви основания да съществува като действен орган. Цялата отговорност за бъдещето поема върху себе си правителството."

След ликвидирането на ФФИ на 15 септември били разпуснати народните трибунали. На 28 октомври се взема решение за разпускане и разоръжаване на партизанската гвардия и милицията. Наистина съпротивата продължава да съществува под формата на политически организации: Националния фронт и Движението за национално освобождение (МЛН). През лятото на 1945 г. в Париж бил свикан национален конгрес на съпротивата — Генералните щати на френското възраждане. Тези организации, както и политическите партии, водят борба за осъществяване програмата на НСС от 15 март 1944 година. Но Дьо Гол не само не поддържа тази дейност, той открито се обявява против нея, смятайки, че тя руши единството на нацията и мощта на държавата — единствената основа на националното възраждане. Дьо Гол преценява всеки опит за съживяване духа на съпротивата, всички политически искания на

нейните организации и печат не само като безполезна, но и като вредна опозиция на държавата.

Закрепил властта си в Париж, Дьо Гол веднага се залавя за провинцията. Приблизително половината от територията на Франция била освободена без помощта на американските и английските войски. Френските вътрешни сили, т. е. съпротивата, наброявали през есента на 1944 г. половин милион души. Освен Париж те сами освободили Марсилия, Лион, Тулон, Тулуза, Монпелие, Лимож, Клермон-Феран и много други градове. Естествено, организациите на съпротивата установявали в тези градове своя власт, защото не можели да я оставят в ръцете на вишистката администрация. При това положение не можело да се мине, разбира се, без крайности и изстъпления, предизвикани от разни анархистични и левоекстремистки елементи. Но Дьо Гол приписвал тези крайности на цялата съпротива и особено на комунистите. Неговите консервативни възгледи, привързаността му към традиционните устои „на реда", неговият антилебейски инстинкт — всичко това издигало стена на неразбиране и отчужденост между Дьо Гол и съпротивата. В действителност мнозинството в съпротивата, особено комунистите, съвсем не се стремели към анархия. Именно затова те се и съгласили да предадат властта на Дьо Гол, макар и да не одобрявали много от неговите действия. Донякъде и заради това Дьо Гол успял да установи своята власт в Париж, а след това и в провинцията. Парадоксално, но факт е: съпротивата, към която Дьо Гол открито започнал да се отнася зле, все още оставала негова опора.

В продължение на два месеца след освобождаването на Париж направил серия обиколки в провинцията. На 14 септември пристигнал в Лион и намерил положението тук напълно нормално. След това посетил Марсилия, където обстановката му направила съвсем друго впечатление.

Но и в Марсилия, както навсякъде, никой не попречил на Дьо Гол да установи властта на префектите и на командуващите военните окръзи, макар в техните среди често да имало действуващи офицери и генерали, служещи във войските на Виши. От Марсилия Дьо Гол отишъл в Тулон, а на 16 септември — в Тулуза. Тук, както писал той, комунистите били създали „нещо като съветска власт". Това, разбира се, не било така, защото иначе Дьо Гол едва ли би могъл да отмени на-

редбата за отстраняване на жандармите, отново да им повери опазването на реда и да назначи извиканията от Мароко генерал Коле за командир на военния окръг. След това посетил Бордо, Сет и Орлеан, укрепвайки навсякъде „властта на държавата". На 25 септември бил в Нанси, в Лотарингия, където, както сам признал, „нищо не застрашавало обществения ред".

През време на своите пътувания Дьо Гол неволно стигнал до извода, че е необходимо да се проведат онези най-демократични и социални преобразования, които искала съпротивата. Той писал във връзка с посещението на родния си град Лил на 30 септември: „Чувствата и размишленията вече отдавна ме доведоха до убеждението, че освобождението на страната трябва да се съпровожда с дълбоки социални преобразования. Но в Лил аз разбрах, прочитайки по лицата на хората, че това е абсолютно необходимо. Или ние, смятайки това за свой дълг, ще се постараем по-бързо и в чувствителна степен да подобрим жизнените условия на работниците и да ограничим привилегиите на богатите, или настрадалите се трудещи се маси ще започнат вълнения, в които Франция може да загуби всичко по-хубаво, което е останало в нея."

В това Дьо Гол се убедил още повече, когато посетил покъсно районите на каменовъгленатa промишленост на север, сетне Нормандия, Брие и Шампан. В продължение на няколко седмици обиколил почти всички по-големи центрове на страната. И навсякъде видял покъртителна социална структура, измъчен от войната народ и горещи надежди за възраждане и обновление на Франция. Обаче главният извод, който направил, отново носел печата на неговата класова позиция. Той, според думите му, разбрал, че „предстоят дълги и сурови изпитания, които няма да пропуснат да използуват за демагогските си цели различните партии и комунистите с техните честолюбиви замисли".

В какво се изразявали тези замисли на компартията, която със своята героична борба в съпротивата, със своите жертви била получила от народа трагически прекрасното звание „партия на разстреляните"? Тази най-голяма и най-организирана партия, имаща в момента на освобождението под свой контрол стотици хиляди въоръжени партизани, се стремяла само към възстановяването на икономиката, към демократизация на страната. Нейните искания не излизали извън рамките на про-

грамата на НСС от 15 март 1944 година. И тя действително се борела за осъществяването на тази програма. Но тя нямала никакви намерения да установява своя власт, а и не можела да има, защото това би било авантюра. Генералният секретар на партията Морис Торез казал през януари 1945 г.: „Ние, комунистите, не издигаме засега искания от социалистически и комунистически характер. Ние казваме това, без да се страхуваме да се видим меки в очите на онези, на езика на които постоянно е думата „революция".

Компартията на Франция давала тогава много доказателства за своята добра воля за сътрудничество с всички патриотични сили и, разбира се, с генерал дьо Гол.

Защо тогава той постоянно подозирал комунистите във вероломство, приписвал им заговорнически намерения и честолюбиви стремежи? Преди всичко това се диктувало от дълбокия антиреволюционен инстинкт на Дьо Гол, който се допълвал от несъмнена политическа сметка. Нима можело да се намери по-добро средство да се спечели разположението и предаността на буржоазията, в това число и на дребната буржоазия, съставяща половината от населението на страната, от позицията на защитник на нейните интереси? За да се ползува с неограничена власт при възстановяването на елементарните норми на демокрация, Дьо Гол бил длъжен да изглежда като спасител на страната не само от външния враг — фашизма, не само от външните съперници — САЩ и Англия, но и от вътрешния враг. А ако той не съществувал, трябвало да се измисли. Поради това се ражда и митът за тайнствените, но крайно опасни революционни замисли на компартията, за подготовката на заговор с цел да се завземе властта и се установи „диктатура на пролетариата". По такъв начин дейно се използували класовите предубеждения на широките маси дребна буржоазия.

Трябва да се изтъкне също, че в своите „Военни мемоари", написани през 1950—1958 г., Дьо Гол явно преувеличава антикомунистическите си тенденции през периода на освобождението. Мемоарите били политически документ, предназначен да спечели доверието на господствуващите сили, да докаже способността му отново да стане техен спасител. Както ще видим по-нататък, тъкмо тази сметка напълно се оправдала.

А през времето, за което става дума, Дьо Гол сътрудничел с компартията, макар и в доста ограничени мащаби.

Това сътрудничество продължило и след промените в състава на временното правителство, за които било обявено на 9 септември 1944 година. Комунистът Франсоа Бийу, който дотогава бил министър по въпросите на окупираните територии, заел поста министър на здравеопазването. Постът министър на авиацията по-рано също се заемал от представител на ФКП. Освен комунисти в правителството сега влизали трима социалисти, четирима радикали и трима „народни демократи" (католици). В него също участвували осем членове на предвоенния парламент. За заместник на Дьо Гол бил назначен бившият председател на сената Жюл Жанене, гласувал навремето си за Петен. В правителството влизали немалко банкери, представители на стопанските среди (Дьотелм, Льоперк, Мейер). С една дума, това било твърде пъстро по състав правителство с много противоречиви насоки. Макар че в него влизали комунисти, това съвсем не било правителство на Народния фронт с обща програма. Вместо програма в него имал висша, както по-преди неограничена власт генерал дьо Гол. Консултативната асамблея, увеличена двойно, както и по-рано, не можела да взема решения, задължителни за правителството.

На 12 септември, явявайки се в двореца Шайо пред осем хиляди представители на организациите на съпротивата и на органи на държавата, партиите, профсъюзите, деловите кръгове, Дьо Гол в голяма реч изложил плановете си. Той казал, че неговото правителство ще управлява страната до окончателното свършване на войната и завръщането на пленниците и изселените, изобщо, когато бъде възможно да се произведат общи избори за Национално събрание, което ще реши по-нататъшната съдба на страната. Много намерения на Дьо Гол съвпадали с програмата на НСС. Той обещал демокрация, наказание на предателите, конфискация на предприятията на колаборационистите, национализация на някои най-важни отрасли на икономиката, поддържане на твърди цени, повишаване на жизненото равнище. Той дори съобщил за своето намерение „да направи така, че частните интереси да бъдат принудени да отстъпят пред обществените интереси и най-важните източници на националното богатство да се използуват за общо благо". Но Дьо Гол подчертал, че правителството „ще поощрява във

всички области духа на личната предприемчивост". По този начин дал да се разбере, че не може да става дума да се изменя социалният строй на страната.

Дьо Гол провъзгласил своята най-важна цел — да осигури величието на Франция чрез укрепване на нейните международни позиции, колкото се може по-дейно и широко участие във войната и следване на външнополитически курс, който би ѝ позволил да вземе участие при решаване бъдещето на Германия и на целия свят.

Аудиторията посрещнала речта му с бурни аплодисменти. „Обаче — писал Дьо Гол — „политиците", били те стари дейци или нови, изразяваха одобрението си повече или по-малко сдържано. Чувствуваше се, че от тяхна страна общото дело ще срещне всякакви усложняващи задачата уговорки и действия." Генералът не се излъгал в предчувствията си.